

DIMENSIUNEA PASCALĂ A PRAZNICULUI EPIFANIEI ÎN TRADIȚIA BIZANTINĂ ACTUALĂ

PETRU BUTA*

REZUMAT. Sărbătoarea Botezului Domnului a fost prăznuită întotdeauna cu mare pompă și solemnitate, alături de Nașterea Domnului constituindu-se ca una dintre cele mai vechi sărbători creștine, cu o perioadă de Înainteprăznuire și una de după-prăznuire. În perioada de Înainteprăznuire a Epifaniei, imnele bisericești ale acestor zile atrag în primul rând atenția asupra continuității dintre cele două mari praznice, Nașterea Domnului și Botezul Domnului dar în mod special se pune în lumină legătura structurală și intrinsecă a Praznicului Bobotezei cu Praznicul Învierii Domnului. Acesta este motivul pentru care Praznicul Epifaniei necesită o atenție aparte, mai ales în ceea ce privește conținutul imnografiei și al ritualului, pentru că implicarea Bisericii în această celebrare va avea întotdeauna și o importanță catehetică, pastorală și misionară în același timp.

Cuvinte cheie: Praznic, Bobotează, Epifanie, Botez, Înainteprăznuire, Canoane, Acrostih, Tricântare, Tropar, Imnografie.

Introducere

Botezul Domnului sau Dumnezeiasca Arătare, Teofania, reprezintă, alături de Învierea Domnului și Nașterea Domnului, una dintre cele mai vechi sărbători împăratești. Elementul specific al acestei perioade îl reprezintă celebrarea Botezului, care înainte se săvârșea cu precădere în Sâmbăta Patimilor, iar mai spre sfârșitul secolului al IV-lea s-a extins și la ziua Cincizecimii, ulterior și la Praznicele Nașterii și Botezului Domnului. Această dimensiune baptismală era legată indisolubil de lumina și bucuria pascală, unind bucuria praznicelor cu interiorizarea lor duhovnicească. Astfel, structura și viața liturgică a marilor praznice ale Bisericii se vor constitui în jurul Sărbătorii pascale.

---

* *Drd., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, România, email: petrubuta@yahoo.com*

Praznicul Epifaniei sau Botezul Domnului prezintă în *Mineiul pe Ianuarie*, structuri de formă și conținut asemănătoare cu cele din Săptămâna Patimilor. Aceasta face ca sărbătoarea Bobotezei, alături de Nașterea Domnului să fie privită ca un al treilea Paști, fapt ce descoperă o dimensiune pascală a Praznicului. Atât canoanele Înainteprăznuirii de la Utrenie, cât și cele cântate zilnic la Pavecerniță, precum și acrostihurile lor, reprezintă specificul liturgic al acestei perioade, subliniind prin conținutul lor acea legătură intrinsecă, structurală și inmografică dintre Botezul Domnului și Sfintele Paști.

Acest Praznic însemnat și de o importanță covârșitoare pentru viața Bisericii, avea nevoie de o pregătire specială, de o introducere liturgică în atmosfera sărbătorii, iar aceasta consta într-o perioadă de Înainteprăznuire, care la rândul ei prezintă două tradiții suprapuse – cea catedrală (cu dată mobilă) ce cuprinde Sâmbăta și Duminica de dinainte de Botezul Domnului și cea monastică (cu dată fixă). Aceste tradiții s-au dezvoltat simultan, în urma sintezei tipicului, având ca model și structură Sărbătoarea Învierii Domnului. Însă, Înainteprăznuirea cu dată fixă este mult mai precisă și dezvoltă o teologie legată de Praznicul Bobotezei, cu o tematică mult mai largă decât prăznuirea de tip catedral.

Înainteprăznuirea Epifaniei cu dată fixă în practica actuală – zilele de 2-5 ianuarie

La o privire mai amănunțită asupra slujbelor din zilele premergătoare Praznicului Epifaniei, se poate vedea că prototipul, modelul după care a fost alcătuită perioada Înainteprăznuirii Botezului Domnului – ca și a Nașterii Domnului, de altfel – nu este altceva decât Sfânta și Marea Săptămână a Patimilor Domnului. Altfel spus, o perioadă de Înainteprăznuire ideală pentru un praznic cu o asemenea importanță, ar dura șase zile, după modelul celor șase zile ale Săptămânii Mari. Însă, prăznuirea Tăierii Împrejur la opt zile după Nașterea Domnului, la data de 1 ianuarie, face ca perioada de pregătire pentru Teofanie să fie restrânsă doar la patru zile (2-5 ianuarie) în rânduiala actuală¹. De asemenea, inmografia din *Mineiul lunii Ianuarie* descrie, atât prin conținut, dar mai ales prin structură, Botezul Domnului ca fiind un alt Paști². Această imitație este

¹ C. LOGIN, *Înainteprăznuirea Botezului Domnului în mineiul românesc actual*, în V. SAVA, L. PETROAIA (ed.), *Vocație, slujire, jertfelnicie - cinstire și recunoștință Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula*, Edit. Basilica, București, 2014, p. 893.

² „Despre legătura liturgică dintre Taina Botezului și prăznuirea Paștelui, Tertulian zice: „Paștele oferă ziua cea mai solemnă pentru Botez, pentru că atunci s-au petrecut Patimile Domnului nostru și în ele suntem botezați... După aceasta, Cincizecimea este o perioadă foarte potrivită pentru fixarea Botezului, pentru că în timpul ei Învierea Domnului nostru a fost făcută cunoscută de mai multe ori între ucenici și atunci harul Duhului Sfânt a fost dat prima oară... (*De Baptismo* 19). La sfârșitul

binecunoscută pentru toată lumea în ceea ce privește Ajunul Botezului Domnului, când se celebrează Ceasurile Împărătești și Liturghia Sfântului Vasile cel Mare unită cu Vecernia. Însă nu la fel de cunoscute sunt particularitățile liturgice ale celorlalte slujbe premergătoare Dumnezeieștii Arătării³. Înainteprăznuirea Botezului Domnului, în tradiția actuală, se oprește la slujba Ceasurilor Împărătești din Ajun. Cu toate acestea, datorită conținutului, a provenienței și a rânduiei lor, acestea necesită un studiu separat și aprofundat. Astfel, începând cu ziua de 2 ianuarie, inmografia slujbelor din această perioadă face în mod continuu referire la Praznicul Bobotezei. În acest sens, zilele sunt introduse prin următoarea formulă: „Înainteprăznuirea Botezului Domnului și pomenirea sfântului...”⁴.

Structura Vecerniei din perioada Înainteprăznuirii ne introduce deja în atmosfera Praznicului: La *Doamne strigat-am...*, se pun mai întâi Stihirile Înainteprăznuirii apoi ale Sfântului zilei, Slavă..., Și acum..., a Înainteprăznuirii. La Stihioavnă, stihirile Praznicului, apoi Troparul Sfântului, Slavă..., Și acum..., al Înainteprăznuirii, glasul al 4-lea:

Ἐτοιμάζου Ζαβουλών, καὶ
εὐτρεπίζου Νεφθαλείμ.
Ἰορδάνη ποταμέ, στῆθι
ὑπόδεξαι σκιρτῶν, τοῦ
βαπτισθῆναι ἐρχόμενον
τὸν Δεσπότην. Ἀγάλλου ὁ
Ἀδὰμ σὺν τῇ Προμήτορι,
μὴ κρύπτετε ἑαυτοὺς, ὡς
ἐν Παραδείσῳ τὸ πρὶν· καὶ
γὰρ γυμνοὺς ἰδὼν ὑμᾶς
ἐπέφρανεν, ἵνα ἐνδύσῃ τὴν
πρώτην στολὴν, Χριστὸς
ἐφάνη, τὴν πᾶσαν κτίσιν,
θέλων ἀνακαινίσαι.⁵

ГОТОВИ СЯ, ЗАВЛУОНЕ, И
КРАЕВНЕСЯ, НЕФДАЛИМЕ,
ИОРДАНЕ РЕКО, СТИНИ,
ПОДНМН КЗЫГРАА
КРТИТНЕСЯ ГРАДУСА ВЛИКВ,
БЕЕЛНЕСЯ, АДАМЕ, СЗ
ПРАМАТЕРИЮ, НЕ КРЫИТГА
СЕБЕ, ИАКОЖЕ ВЗ РАИ ПРЕЖДЕ:
ИБО, НАГН БНАДВЗ БЫ,
ИВНЕСЯ, ДА УВЛЕЧЕТС ВЗ
ПЕРВЮ ОДЕЖДУ. ХРИТОС
ИВНЕСЯ, ВСЮ ТВАРЬ ХОТЯ
УВНОВИТИ.⁶

Gătește-te Zabuloane,
pune-te în rânduială
Neftalime. Iordane, râule,
oprește-te și săltând
primește pe Stăpânul, Cel
ce vine să Se boteze.
Bucură-te Adame,
împreună cu strămoașa; nu
vă ascundeți ca mai înainte
în rai. Că S-a arătat Cel ce v-
a văzut pe voi goi, ca să vă
îmbrace în haina cea dintâi.
Hristos S-a arătat, vrând să
înnoiască toată făptura.⁷

secolului al IV-lea, Botezul era săvârșit și de Crăciun, Epifanie (Bobotează) sau de Cincizecime (a se vedea A. BAUMSTARK, *Comparative Liturgy*, trad. F. Cross, pr. B. Botte, Westminster, Md., 1958, pp. 158-159). Este important totuși că, din punct de vedere liturgic, prăznuirea Crăciunului și a Epifaniei (Bobotezei) este chiar și astăzi structurată după prăznuirea Paștilor, iar în cărțile mai vechi de Tipic, ambele sărbători sunt menționate ca „Paști – sărbători de trei zile”, „Paști” însemnând aici includerea Botezului în prăznuirea lor” (Citat la Pr. Alexander SCHMEMANN, *Din apă și din Duh – Un studiu liturgic al Botezului*, trad. rom. A. Mihăilă, Edit. Sophia, București, 2009, p. 11).

³ C. Login, *Înainteprăznuirea Botezului Domnului*, p. 893.

⁴ *Mineiul pe Ianuarie*, Ziua a doua, La Vecernie.

⁵ *Μηναίον τοῦ Ἰανουαρίου*, Apostoliki Diakonia, Atena, 2009, p. 17.

⁶ *ДННІА ДРЭСДЦА ІАННІАРІЙ*, Tipografia Lavrei Peșterilor, Kiev, 1993, p. 33.

Acest Tropar al Înainteprăznuirii se repetă zilnic iar conținutul său evidențiază dimensiunea soteriologică a Praznicului ce se apropie, căci Hristos vine la Botez ca să redea omului „haina cea dintâi”, haina cea luminoasă a harului, pierdută prin păcat. Din nou facem legătura cu teologia paulină a Botezului, care este o însușire subiectivă sau personală a roadelor operei lui Hristos și care, totodată, înseamnă îmbrăcare cu Hristos: *Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat* (Gal. 3, 27). Dacă astăzi Boboteaza nu mai are în centru slujba Tainei Botezului, accentul punându-se pe alte ritualuri, acest Tropar al Înainteprăznuirii, deci, nu se mai referă strict la cei ce se pregătesc pentru primirea Botezului, ci prin conținutul său are rolul de a ne conștientiza pe toți de darul harului mântuirii pe care l-am primit prin Botezul Domnului și prin Botezul nostru. De aceea, el este reluat cu insistență la toate slujbele din perioada Înainteprăznuirii Botezului Domnului.

Imnografia întregă, de altfel, ne pregătește continuu de această mare taină ce s-a făcut pentru noi, fapt anunțat deja chiar de prima stihiră a zilei de 2 ianuarie, glasul al 4-lea: „Vom cânta mai înainte cu evlavie cântările Înainteprăznuirii cinstului Botez al Dumnezeului nostru. Că iată va să vină cu trup, ca un om, la Înaintemergătorul Său și să ceară Botezul cel de mântuire, spre înnoirea tuturor celor ce cu credință și cu sfințenie vor să se lumineze și să se împărtășească de Duhul”⁸. Se face o comparație între Praznicul Nașterii Domnului și Praznicul Botezului Domnului: „Strălucit a fost praznicul ce a trecut, dar și mai strălucit, Mântuitorule, este cel ce vine. Acela a avut binevestitori pe îngeri, iar acesta a aflat pregător pe Înaintemergătorul. La acela, vărsându-se sânge, a plâns Betleemul, ca unul fără de fii, la acesta apele binecuvântându-se, cu mulți fii se cunoaște scaldătoarea. Atunci steaua a înștiințat pe magi, acum Tatăl Te arată pe Tine lumii. Cel ce Te-ai întrupat și iarăși vei veni în chip văzut, Doamne, slavă Ție”⁹.

Așadar, putem observa că Înainteprăznuirea cu dată fixă este mult mai precisă și dezvoltă o teologie legată de Praznicul Bobotezei, cu o tematică mult mai largă decât prăznuirea de tip catedral, cu dată mobilă.

La Utrenie se adaugă, pe lângă Canoanele Sfinților zilei, și Canonul Înainteprăznuirii. Alături de cântările obișnuite ale slujbei întâlnim în fiecare zi Troparul Înainteprăznuirii (de două ori), Sedelne ale Înainteprăznuirii, precum și

---

⁷ *Mineiul pe Ianuarie*, Edit. IBMBOR, București, 1997, p. 28. Acest Tropar se cântă la sfârșitul vecerniei în fiecare zi a Înainteprăznuirii până în ziua de 4 ianuarie, iar în ziua de 5 ianuarie apare al doilea Tropar al Înainteprăznuirii.

⁸ *Mineiul pe Ianuarie*, Ziua a 2-a, La Vecernie, stihira I.

⁹ *Ibid.*, Ziua a 2-a, La Stihovna Vecerniei, stihira a III-a.

Condacul și Icosul. După Luminânda Înainteprăznuirii, avem Laudele cu stihirile Înainteprăznuirii pe 4, Stihoavna Laudelor, apoi cealaltă slujbă a Utreniei, după rânduială¹⁰. De precizat că la Liturghie, zilele Înainteprăznuirii Bobotezei, nu au ceva special în afară de Troparul Înainteprăznuirii după Vohod și câteva tropare din canoane, care se adaugă la Fericiri, din Canonul Înainteprăznuirii, de la Utrenie. Apostolul și Evanghelia nu fac referire la Praznic, Chinonicul fiind cel obișnuit, al zilei¹¹.

Canoanele Înainteprăznuirii de la Utrenie, cât și cele cântate zilnic la Pavecerniță, reprezintă elementul cel mai specific al acestei perioade, subliniind prin conținutul lor acea legătură intrinsecă, structurală și innografică dintre Botezul Domnului și Sfintele Paști. Alcătuite după modelul Săptămâni Mari, Canoanele din această perioadă, necesită o atenție aparte. Canoanele cântate în Săptămâna Patimilor nu prezintă nici o diferență între tradițiile grecească, slavonească și românească. Atât pentru Pavecerniță cât și pentru Utrenie este folosit câte un singur Canon (Tricântare, Diodă sau Canon complet, în funcție de zi)¹².

Canoanele cântate la Pavecernița din Săptămâna Mare sunt alcătuite de Andrei Criteanul și nu au acrostih în limba greacă, aspect ce denotă faptul că acestea nu au fost folosite ca model innografic pentru Canoanele Pavecernițelor de la Înainteprăznuirea Domnului. Canoanele cântate la Utrenie, însă, se disting atât prin conținut, cât și prin structura aparte, acrostihurile fiind alcătuite de așa manieră încât să indice, dincolo de orice rânduială, ziua în care fiecare canon ar trebui cântat, fiind alcătuite de Cosma Monahul. Vom reda acrostihurile atât în originalul grecesc, cât și în traducere românească, așa cum apar în Triod¹³:

Marea Luni	Tricântare (Cântările 1, 8 și 9), glasul al 2-lea, alcătuire a lui Cosma Monahul: Acrostih: Τῆ Δευτέρα / În cea de a doua [zi din săptămână]
Marea Marți	Diodă (Cântările 8 și 9), glasul al 2-lea, alcătuire a lui Cosma Monahul: Acrostih: Τρίτη τε / Iar în a treia [zi], adică marți
Marea Miercuri	Tricântare (Cântările 3, 8 și 9), glasul al 2-lea, alcătuire a lui Cosma Monahul: Acrostih: Τετράδι ψαλῶ / În a patra cânt, adică Miercuri cânt

¹⁰ Sf. SAVA CEL SFINȚIT, *Tipicon*, pp. 198-201. A se vedea și *Mineiul pe Ianuarie*.

¹¹ *Ibid.*, p. 199.

¹² C. LOGIN, *Înainteprăznuirea Botezului Domnului*, p. 895.

¹³ A se vedea, spre exemplu, *Triodul*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1930, p. 522 *et passim*. Edițiile contemporane, spre exemplu, *Triodul*, Edit. IBMBOR, București, 2000, au eliminat arbitrar toate acrostihurile canoanelor. Pentru textul grecesc, a se vedea ediția electronică a textului Triodului, <http://glt.xyz/> (consultat la data de 4 septembrie 2014).

Marea Joi	Canon complet , glasul al 6-lea, alcătuire a lui Cosma Monahul: Acrostih: Τῆ μακροῦ πέμπτῃ μακρὸν ὕμνον ἐξῆδω / <i>În a cincea mare zi, cântare aduc, adică În marea Joi cântă cântare</i>
Marea Vineri	Tricântare (Cântările 5, 8 și 9), glasul al 6-lea, alcătuire a lui Cosma Monahul: Acrostih: Προσάββατόν τε / <i>Iar înainte de sâmbătă, adică, vineri</i>
Marea Sâmbătă	Canon complet , glasul al 6-lea, Cântările 6, 7, 8 și 9 sunt alcătuite de Cosma Monahul, iar cântările 1, 3 și 4 au irmoasele alcătuite de Casia Monahia iar troparele de Marcu, episcopul Idruntului. Pentru Cântările 6-8, Acrostihul este Σάββατιν μέλω μέγα, adică <i>Laud Sâmbăta cea Mare</i> . Iar dacă se lasă irmoasele de la primele patru cântări, acrostihul este: δέ Σάββατιν μέλω μέγα, adică <i>Și astăzi laud Sâmbăta cea Mare</i> . ¹⁴

Se poate remarca, așadar, că la Deniile din Săptămâna Mare avem trei Tricântări (Luni, Miercuri și Vineri), o Diodă (Marți) și două canoane complete (Joi și Sâmbătă). De asemenea, observăm faptul că pentru ziua de sâmbătă, la origine era folosită o Patrucântare, care ulterior a fost completată. Acrostihurile de mai sus ne arată acest lucru¹⁵.

Canoane alcătuite după modelul Canoanelor Utreniilor din Săptămâna Patimilor, dar care nu au indicat imnograful, dar au același acrostih, se regăsesc în structura Pavecerniței din perioada Înainteprăznuirii Botezului Domnului¹⁶, pentru că la Utreniile acestei perioade există deja o altă serie coerentă de canoane, alcătuite de Iosif Monahul, pentru fiecare zi a Înainteprăznuirii¹⁷.

Datorită faptului că Înainteprăznuirea Botezului Domnului durează doar patru zile, a fost necesară o „condensare” a imnografiei, păstrându-se toate canoanele echivalente Săptămânii Mari, însă fără a altera logica celebrărilor. Aceste canoane prezintă o mare stabilitate în tradițiile grecească, slavonă și română¹⁸. Putem vedea că sunt scrise pe același glas și utilizează, în limba greacă, aceleași acrostihuri¹⁹, ca echivalentele lor din Săptămâna Mare: sunt identice ca formă.

¹⁴ C. LOGIN, *Înainteprăznuirea Botezului Domnului*, p. 896.

¹⁵ Cf. *Ibid.*, p. 896.

¹⁶ *Mineiul pe Ianuarie*, Tipografia Bisericească din Sf. Monastire Cernica, 1926, p. 35 *et passim*.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Mineiul pe Ianuarie*, Edit. IBMBOR, București, 1997; *Μηναίον τοῦ Ἰανουαρίου* (2009); *ΜΗΝΑΙΑ ΔΙΕΚΑΔΗΧ ΜΗΝΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ* (1993).

¹⁹ Aceste acrostihuri se „potrivesc” zilelor săptămânii la care fac referire doar în cazul în care Botezul Domnului se întâmplă într-o zi de duminică.

2 ianuarie	Tricântare (Cântările 1, 8 și 9), glasul al 2-lea, cu acrostihul: <i>Τῆ Δευτέρα / În cea de a doua</i> [zi din săptămână = luni] și Diodă (Cântările 8 și 9), glasul al 2-lea, cu acrostihul: <i>Τρίτη τε / Iar în a treia</i> [zi = marți]
3 ianuarie	Tricântare (cântările 3, 8 și 9), glasul al 2-lea, cu acrostihul: <i>Τετράδι ψαλῶ / În a patra</i> [zi] <i>cânt</i> [= miercuri] și Tricântare (cântările 5, 8 și 9), glasul al 6-lea, cu acrostihul: <i>Προσόββατόν τε / Iar înainte de sâmbătă</i> [= vineri]
4 ianuarie	Canon complet , glasul al 6-lea, cu acrostihul: <i>Τῆ μακροῦ πέμπτη μακρὸν ὕμνον ἐξῆδω /</i> <i>În a cincea mare zi</i> [= joi] <i>cântare aduc</i>
5 ianuarie	Canon complet , glasul al 6-lea, cu acrostihul: <i>Καὶ σήμερον δέ Σάββατιν μέλπω μέγα /</i> <i>Și astăzi laud Sâmbăta cea Mare.</i> ²⁰

Astfel, avem zilele de 2 și 3 ianuarie cu Tricântare specială, pe când zilele de 4 și 5 ianuarie conțin Canon întreg. Au fost concatenate Tricântările în primele două zile de Înainteprăznuire: în 2 ianuarie, Tricântările de luni și marți, iar în 3 ianuarie, Tricântările de miercuri și vineri, pentru ca în ultimele două zile să fie păstrate cele două Canoane complete: în 4 ianuarie cel de joi, iar în 5 ianuarie, cel de sâmbătă. Deși inversează între ele ordinea canoanelor de joi și de vineri, totuși, este varianta optimă, fiind mult mai simplu de combinat două Tricântări între ele, decât o Tricântare cu un Canon complet. Identitatea structurală a Înainteprăznuirii Botezului Domnului cu cea a Săptămânii Mari a fost, din păcate, umbrită prin diortosirea ultimelor ediții ale Mineiului românesc al lunii ianuarie²¹, care la fel ca și Triodul actual, au eliminat acrostihurile canoanelor²² și prin perpetuarea unor traduceri deficitare²³.

²⁰ C. LOGIN, *Înainteprăznuirea Botezului Domnului*, p. 897.

²¹ Printre ultimele ediții care păstrează acrostihurile se numără setul complet de Mineie de la Cernica. Cel pe luna ianuarie a apărut în anul 1926 și păstrează traducerea acrostihurilor pentru toate canoanele (p. 35 *et passim*).

²² Spre exemplu, *Mineiul pe Ianuarie*, Edit. IBMBOR, București, 1997.

²³ C. LOGIN, *Înainteprăznuirea Botezului Domnului*, p. 894.

Tocmai aceste acrostihuri, precum și conținutul ideatic al imnelor canoanelor Pavecerniței, făceau ca Praznicul Botezului să aibă strânsă legătură cu Paștile și astfel, împreună cu Nașterea și Învierea Domnului, reprezentau cele trei mari sărbători creștine ale anului bisericesc, în centrul cărora se afla aceeași idee, mântuirea și îndumnezeirea omului și a creației, prin Întruparea lui Iisus Hristos, prin arătarea Sa publică și prin Jertfa, Patimile, moartea și Învierea Sa. Canoanele de la Pavecerniță și mai ales aceste acrostihuri ale lor, sunt deosebit de importante pentru înțelegerea teologică a Praznicului, în primul rând pentru cei ce se botezau în această zi și pentru care Praznicul Epifaniei reprezenta Paștile, sau trecerea de la moartea păcatului la viața în Hristos, prin Taina Sfântului Botez, dar și pentru noi cei care în ziua Bobotezei, în chip tainic reînnoim prin prăznuire și Liturghie, Botezul nostru²⁴.

La Pavecernița acestor zile, la Cântarea a 8-a a canonului întâlnim și stihul: *Să laudăm bine să cuvântăm și să ne închinăm Domnului cântându-I și preainălțându-L întru toți vecii!*²⁵. Acest stih îl regăsim doar în varianta română și slavonă. În mod normal, acest stih face parte din Cântările lui Moise (Cântarea celor trei tineri), care se pun doar la canoanele de la Utrenie²⁶. Întrucât în varianta slavonă apare, presupunem că varianta românească îl preia din slavonă, deoarece traducerile cărților românești se făceau din slavonă. Fiindcă traducerea slavonă este mult mai conservatoare²⁷, se poate lansa aici ipoteza că într-o epocă mai îndepărtată la aceste Praznice se puneau Cântările lui Moise, inclusiv la Pavecerniță²⁸, însă acest fapt rămâne doar la stadiul de supoziție.

Cu toate acestea, zilele Înainteprăznuirii erau socotite drept Săptămâna cea Mare, în care catehumenii se pregăteau pentru Botez, iar pentru noi este o veritabilă pregătire pentru Praznic. Astfel, similaritatea canoanelor amintite este incontestabilă și nu se limitează doar la structura și repartiția lor, ci merge mult mai departe, existând o profundă asemănare în privința conținutului, ajungându-se până chiar la utilizarea de fraze identice. Vom evidenția acest fapt prin unele exemple dintre cele mai ilustrative. Astfel, avem irmoasele cântării 1 și a 9-a din Canonul Utreniei, din Sfânta și Marea Joi:

²⁴ Pr. Alexander SCHEMANN, *Din Apă și din Duh*, pp. 12-13.

²⁵ *Mineiul pe Ianuarie* (1926), p. 36.

²⁶ *Psaltirea*, Edit. Cartea Ortodoxă, 2004, pp. 323-344. Un studiu mai amănunțit despre Cântările lui Moise, a se vedea: Cezar LOGIN, *Cântările lui Moise: stihologia Canoanelor Utreniei*, în *Altarul Banatului*, 4-6 (2007), pp. 89-96; Juan MATEOS, *Utrenia Bizantină*, trad. C. Login, Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, pp. 39-41.

²⁷ *СВЯТА АРХИДИЯ ПАВЕЦЕРНИЦА* (1993), p. 34.

²⁸ Același lucru se poate observa și în legătură cu Pavecernițele din perioada Înainteprăznuirii Nașterii Domnului.

Ξενίας δεσποτικῆς, καὶ
ἀθανάτου τραπέζης, ἐν
ὑπερώῳ τόπῳ, ταῖς
ὑψηλαῖς φρεσὶ, πιστοὶ
δεῦτε ἀπολαύσωμεν,
ἐπαναβεβηκότα λόγον, ἐκ
του Λόγου μαθόντες, ὄν
μεγαλύνομεν.²⁹

Τμηθείση τμᾶται, πόντος
ἐρυθρός, κυματοτρόφος δὲ
ξηραίνεται βυθός, ὁ αὐτὸς
ὁμοῦ ἀόπλοις γεγωνῶς
βατός, καὶ πανοπλίταις
τάφος. Ὡδὴ δὲ θεοτερπῆς
ἀνεμέλπετο Ἐνδόξως
δεδοξασται, Χριστὸς ὁ
Θεὸς ἡμῶν.³²

Стрѣнитѣѡ вѣчнѡ, ѡ
веземѣртныѡ трапѣзы на
гѡрнѣмѡ мѣстѣ,
высокѣмн оумѣ, вѣрнѣи
прѣидѣте на сладѣмѡ,
кошѣдѡша слѡва, ѡ слѡва
на вѣчѣшѡмѡ, ѣгоже
вѡнчѣемѡ.³⁰

Стѣченѡе вѣчѣтѡ мѡре
чермнѡе, волнопитѣемѡмѡ
же ѡзѡшѡтѡмѡ глѡбнѡнѡ:
тѡлѡже кѡпнѡ
вѣзѡрѡжнѡмѡмѡ вѡвѡш
проходѣмѡ, ѡ
вѡсѡрѡжнѡмѡмѡ грѡвѡ.³³

Din ospățul Stăpânului și
din masa cea nemuritoare,
la loc înalt, cu gânduri
înalte, veniți credincioșilor
să ne îndulcim, pe Cuvântul
Cel înălțat, din Cuvânt
cunoscându-L, pe Care
Îl mărim³¹.

Cu tăiere s-a tăiat Marea
Roșie și adâncul cel hrănit
cu valuri s-a uscat, aceeași
împreună făcându-se celor
fără de arme trecere și celor
prea înarmați mormânt.
Și cântare lui Dumnezeu
cuvioasă s-a cântat; căci cu
slavă S-a preaslăvit, Hristos
Dumnezeul nostru³⁴.

Iar la Canonul Pavcerniței Înainteprăznuirii Botezului Domnului, întâlnim următoarele două irmoase:

Ξενίας Δεσποτικῆς, καὶ
ἀθανάτου τραπέζης, ἐν
πενιχρῷ σπηλαίῳ πρίν,
ἀπολαύσαντες, νῦν πρὸς
Ἰορδάνην δράμωμεν,
μυστήριον ὀψόμενοι ξένον,
τὸ τῆς ἄνω λαμπρότητος
πρόξενον.³⁵

Стрѣнитѣѡ вѣчнѡ ѡ
веземѣртныѡ трапѣзы во
оубѡзѣмѡмѡ вѡртѣптѣ прѣжде
на сладѣшѡмѡ, нынѣ на
ѡрдѡнѡ тѡцѣмѡ, тѡнѡ
зрѡше стрѡннѡ, гѡрнѡ
вѡтѡлѡсѡтн
χѡдѡтѡнѡстѡвннѡ.³⁶

Din ospățul Stăpânului și
din masa cea nemuritoare,
în peșteră săracă, cei ce
mai înainte ne-am îndulcit,
acum la Iordan să aler-
găm, taină străină să
vedem, care găzduiește
strălucirea cea de sus.³⁷

²⁹ <http://glt.xyz/texts/Tri/t95.uni.htm> (consultat la data de 20 septembrie 2014).

³⁰ *ТРИОДЪ ПОСТНАДЪ*, Tipografia Patriarhiei Moscovei, Moscova, 1992, p. 428.

³¹ *Triod*, București, 2000, p. 588. Traducere după textul grecesc original citat.

³² <http://glt.xyz/texts/Tri/t95.uni.htm> (consultat la data de 20 septembrie 2014).

³³ *ТРИОДЪ ПОСТНАДЪ* (1992), p. 424v.

³⁴ *Triod*, Tiparnița Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1949, p. 643.

³⁵ <http://glt.xyz/texts/Jan/04.uni.htm> (consultat la data de 20 septembrie 2014).

³⁶ *ΛΗΜΝΙΑ ΑΓΓΕΛΩΝ ΛΗΜΝΑΡΙΩΝ* (1993), p. 77.

³⁷ *Mineiul pe Ianuarie* (1997), p. 66. Traducere după textul grecesc original citat.

Τμηθείση τμᾶται, πόντος
 ἐρυθρός, κυματοτρόφος δὲ
 ξηραίνεται βυθός, ὁ αὐτὸς
 ὁμοῦ ἀόπλοις γεγονῶς
 βατός, καὶ πανοπλίταις
 τάφος· ὥδῃ δὲ θεοτερπῆς
 ἀναμέλετο· Ἐνδόξως
 δεδόξασται, Χριστὸς ὁ Θεὸς
 ἡμῶν.³⁸

ΓΕΓΕΝΟΕ ΓΕΓΕΤΕΑ ΜΟΡΕ
 ЧЕРМНОЕ, ВОЛНОПΗΤΑΕΜΑΑ
 ЖЕ ΗΞΕΨΑΛΕΤΕΑ ΓΛΒΕΗΝΑ,
 ΓΑΛΑЖДЕ ΚΒΠΗΩ
 ΒΕΞΟΡΨЖНЫМХ БЫВШИ
 ПРОХОΔΗΜΑ, Η ΒΕΟΡΨЖНЫМХ
 ΓΡΟΒХ. ΠΕΚΗΝ ЖЕ БГОКРАСНАΑ
 КОΠΕΒΑΣΙΕΑ: ΕΛΑΒΗΩ
 ΠΡΟΕΛΑΒΗΕΑ ΧΡΙΤΟΣΕΖ ΕΓΧ
 ΗΑΣΗ.³⁹

Cu tăiere s-a tăiat Marea
 Roșie, iar adâncul cel hră-
 nit cu valuri s-a uscat, fă-
 cându-se totodată trecere
 deschisă pentru cei fără de
 arme, iar pentru cei prea
 înarmați mormânt. Și cân-
 tare plăcută lui Dumnezeu
 s-a cântat; căci cu slavă
 S-a preaslăvit Hristos,
 Dumnezeuul nostru⁴⁰.

În tradiția bizantină, aceste înțeleșuri ale Botezului Domnului au fost dezvoltate atât în Liturghie cât și în teologia icoanei praznicului. Astfel, gândirea teologică observă o legătură profundă între conținutul sărbătorii Epifaniei și Sfintele Paști⁴¹, căci tot simbolismul dens și concentrat al Botezului, pe care ni-l relevă icoana praznicului, ne face să înțelegem importanța redutabilă a acestui act: moartea este deja pe Cruce. În cuvântul adresat lui Ioan: *Lasă acum, că așa se cuvine nouă să împlinim toată dreptatea (Mt. 3, 15)*, Hristos anticipă cuvântul ultim din grădina Ghetsimani: *Părintele meu..., însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești (Mt. 26, 39)*. Corespondența liturgică a sărbătorilor subliniază în mod explicit acest lucru: cântările liturgice ale zilei de 3 ianuarie prezintă o analogie izbitoare cu cele din Sfânta și Marea Miercuri, cele din 4 ianuarie cu cele din Joia Mare, iar cele din 5 ianuarie cu cele din Vinerea Mare și Sâmbăta Mare⁴². Iconografia preia aceste corespondențe, icoana Botezului Domnului reprezentând apa ca pe un mormânt curgător⁴³, sub forma unei peșteri sau grote întunecoase, imagine iconografică pentru Hades, infern ori iad⁴⁴, cuprinzând tot Trupul Domnului, ca anticipare a coborârii la iad, căci: „Coborând în ape, l-a legat pe cel puternic”⁴⁵, ne spune Sfântul Chiril al Ierusalimului; iar Sfântul Ioan Gură de Aur

³⁸ <http://glt.xyz/texts/Jan/04.uni.htm> (consultat la data de 20 septembrie 2014).

³⁹ *ΛΗΜΜΑ ΑΡΧΕΔΟΥΧ ΙΑΝΝΕΑΡΗ* (1993), p. 74.

⁴⁰ *Mineiul pe Ianuarie* (1997), p. 63.

⁴¹ Joseph RATZINGER XVI. BENEDEK, *A Názáreti Jézus, Első Rész, 3. Kiadás, Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2008*, pp. 34-35.

⁴² Paul EVDOCHIMOV, *Arta icoanei – o teologie a frumuseții*, trad. rom. G. Moga și P. Moga, Edit. Meridiane, 1993, p. 245.

⁴³ *Ibid.*, p. 249.

⁴⁴ Joseph RATZINGER XVI. BENEDEK, *A Názáreti Jézus*, p. 34.

⁴⁵ Sf. CHIRIL AL IERUSALIMULUI, PG 33, 441 B (A se vedea și în traducere românească *Cateheze*, trad. rom. pr. D. Fecioru, Edit. IBMBOR, București, 2003, p. 45).

adaugă și el: „Scufundarea și ieșirea sunt imaginile coborârii la iad și a Învierii”⁴⁶. Apa își schimbă acum semnificația; odinioară imagine a morții prin potop, ea este acum *izvor de apă vie* (*In.* 4, 14; *Apoc.* 21, 6) și imaginea nașterii la o nouă viață⁴⁷.

Prefigurările profetice ale Vechiul Testament, în care întâlnim imaginea Botezului au corespondență și sunt evocate și în imnografia Înaintepăznuirii, precum trecerea prin Marea Roșie, sau întoarcerea Iordanului prin cojocul lui Elisei: „Întorsu-s-a înapoi, oarecând, râul Iordanului prin cojocul lui Elisei, înălțându-se Ilie, și apele s-au despărțit într-o parte și într-alta; și i s-a făcut lui uscată calea cea udă, spre închipuirea Botezului, cu adevărat; prin care noi curgerea vieții cea trecătoare o trecem. Hristos S-a arătat la Iordan, să sfințească apele”⁴⁸. Psalmistul ne spune că: *Marea a văzut și a fugit; Iordanul s-a întors înapoi* (*Ps.* 113, 3), iar imnografia continuă: „David cu dumnezeiescul Duh, mai înainte strigând, a zis: Ce-ți este ție mare că ai fugit acum? Și ce-ți este ție Iordane, că te-ai întors înapoi, văzând gol pe Hristos, stând întru tine?”⁴⁹.

Concluzii

Atât structura formală cât și conținutul imnografiei perioadei de Înaintepăznuire a Epifaniei, prezintă asemănări cu Săptămâna Patimilor. Aceasta descoperă o nouă dimensiune de receptare a Praznicelor în general și a Epifaniei în special. Așadar, Biserica privește marile sărbători în lumina pascală. Totul pornește de la Paști „Praznic al Praznicelor și sărbătoare a sărbătorilor” și se raportează la Paști. Liturgia Bisericii cu care se încununează orice praznic, este reactualizarea mistic-sacramentală a Paștilor. În timp, această înțelegere a fost uitată așa cum se vede din variantele mai noi ale Mineiului românesc. Cei care diortosesc ar trebui să țină cont de gândirea veche a Bisericii, care prin anumite forme și structuri (ex: acrostihurile, canoanele), a vrut să exprime anumite idei teologice profunde. Cercetarea acestor forme și readucerea lor în structura cărților de cult actuale, ar ajuta mult teologia la aprofundarea în duhul tradiției ortodoxe a tezaurului imnografic care nu este altceva decât o formă mărturisitoare și practică a dogmei Bisericii, făcând accesibilă dogma și pentru credincioșii din biserică. Redescoperirea acestor forme pascale a Praznicelor, în cazul nostru al Bobotezei, va contribui la dinamizarea caracterului anastasic-eschatologic al vieții creștine, așa cum a fost ea trăită de Biserica Apostolică, dar care s-a denaturat odată cu trecerea timpului.

⁴⁶ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *PG* 61, 34 B.

⁴⁷ Leonid USPENSKY, Vladimir LOSSKY, *Călăuziri în lumea icoanei*, trad. rom. Anca Popescu, Edit. Sophia, București, 2003, p. 179.

⁴⁸ Troparul Înaintepăznuirii (*Mineiul pe Ianuarie*, Edit. IBMO, 2010, p. 87).

⁴⁹ Ziua a 3-a, La Uthrenie, Cântarea I, stihira a IV-a (*ibid.*, p. 52).

